

Василије Ђ. Кресѡић

ЗАПАМЋЕЊА

Уредник
Зоран Колунџија

На корици
Петар Омчикус, Портрет Василија Крестића

Василије Ђ. Крестић

ЗАПАМЋЕЊА

Треће, допуњено и проширено издање



МАТИЦА СРПСКА



ПРОМЕТЕЈ

Нови Сад

ПРЕДГОВОР

Писање *Зајамћења* започео сам изношењем најважнијих података о мојој породици и мојим прецима. Учинио сам то у првом реду због своје деце и својих унука, да знају ко су и откад су се Крестићи нашли најпре на тлу данашње Војводине, а затим у Сегедину и у Ђали. Учинио сам то и зато што су ме неки истакнути аутономаши, који се нису слагали с мојим оценама о њиховим аутономашким и сепаратистичким тежњама, да би ме дисквалификовали, проглашавали за „дођоша“, који нема права да „соли памет“ Србима староседеоцима Баната, Бачке и Срема. Срби из Хрватске, који су пратили моје писање и који знају да сам више књига посветио њиховој историји и историји српско-хрватских односа, много пута су истицали да сам „њихове горе лист“, да сам Србин из Хрватске.

Судећи по мом физичком изгледу, нису били ретки случајеви да су ме проглашавали и за Црногорца. Ко прочита *Зајамћења*, знаће да сам припадник једне од најстаријих српских породица у Војводини, да сам по дубокој старини Лала из Баната.

Подухватио сам се да напишем *Зајамћења* да бих показао у каквим материјалним, друштвеним, политичким, културним и идеолошким условима сам стасавао као дете, ђак и студент. Без жеље да замарам читаоце неким општим подацима, трудио сам се да саопштим само оне који су за мене били значајни и карактеристични, који су вредни помена и памћења. На такав начин описао сам и свој војнички живот на Превлаци крај Херцег Новог, и у Лукавици покрај Сарајева. Посебну пажњу поклонио сам свом професорском послу на Филозофском факултету у Београду и изградњи научне каријере, научноистраживачком раду, темама и проблемима које сам изучавао и различитим рецепцијама на које су моји радови наилазили у јавности, научним круговима и код политичара.

Знатни делови књиге посвећени су мом избору у САНУ и мојој активности у тој установи, посебно мојој вишегодишњој критици руководства САНУ, с чијом политиком се нисам саглашавао зато што је

наносила штету не само угледу САНУ већ и интересима народа којем припада.

Зато што сам се поред свог професорског и научног посла често појављивао у свим врстама медија, што сам у више научних, културних и јавних установа био члан разних управних одбора, што сам се оглашавао разним поводима, што сам учествовао у многим значајним акцијама националнополитичког садржаја, настојао сам да у *Зајамћењима* забележим све што сам сматрао вредним помена. У одељку књиге у којем је реч о мојој јавној активности, приложио сам више текстова који се тичу проблема духовног јединства српског народа, погрешне политике ДОС-а и мојих иступа против војвођанских аутономаша. Објављивањем тих текстова и описом моје јавне активности желео сам да упознам читаоце са њима и да их препустим суду јавности.

Када сам одлучио да напишем мемоаре осећао сам потребу да забележим неке појединости из свог живота и рада, које по мојој, можда и погрешној процени, не заслужују заборав. Није ми била жеља да било кога са злим намерама приказујем у ружном светлу, али ни да прећутим чињенице, ма како оне за понеке биле непријатне. Задатак свега овога, што сам написао у *Зајамћењима*, више је да одслика време у којем сам живео и радио, него људе с којима сам пријатељевао или оне с којима сам се спорио. Помињање личности у *Зајамћењима* нисам ни могао ни хтео да избегнем, зато што су оне оличење времена, што без њих ни време не би било такво какво је било. *Зајамћења* сам написао с уверењем да могу да буду мањи прилог вишедеценијској историји нашег друштва, наше политике, нашег националног, научног, културног и моралног битисања и широко распрострањеног посртања.

Зато што сам својом научном делатношћу, својим писањем и јавним наступима од оних који се с мојим погледима, из идеолошких и политичких разлога, нису саглашавали зарадио епитет српског националисте и шовинисте, творца теорије о геноцидности хрватског народа, зато што сам у више наврата бивао проглашаван за политички неподобног, у *Зајамћењима* сам подробније објаснио о чему се ту заправо ради, који је смисао тих оптужби и ко стоји иза њих.

Пишући о српској мемоаристици, Слободан Јовановић је на једном месту нагласио да је штета што Срби, за разлику од многих развијенијих и културнијих народа, због лењости не посвећују довољно пажње тој књижевно-историјској врсти. Прихватајући се пера, хтео сам да по-

кажем и докажем да нисам лењ. Свестан година у којима се налазим и радног капацитета који ми је преостао и којим још располажем, одлучио сам да *Запамћењима* подвучем црту испод свог целокупног научног рада и јавне активности, да њима заокружим свој живот и своје битисање. Неки ће, можда, рећи да је мој подухват да напишем мемоаре болесна амбициозност и доказ моје умишљености. Не налазим за потребно да се од таквих примедба браним и да се правдам. Суд читалаца важнији ми је од неоснованих судова злобних критичара празних биографија.

Ради лакшег читања и разумевања мог казивања, трудио сам се да све теме о којима сам писао изложим хронолошким редоследом. Иако сам у већини случајева успео да се доследно држим хронолошког излагања, ту и тамо нужно је било да прибегнем и неким одступањима. Исто тако, трудио сам се да избегнем било каква понављања, али сам, због целине излагања и бољег разумевања мог казивања, на неколико места свесно одступио од такве намере.

Прво издање мојих *Запамћења* објављено је 2016. године. Треће, допуњено и проширено издање допуњено је новим текстовима, којима су обухваћени важнији догађаји, случајно изостављени из првог издања, али и они који су се одиграли после 2016. године, а заслужују да буду забележени.

У Београду, 27. децембра 2024.

Василије Ђ. Крстић

СЕГЕДИНСКИ И ЂАЛИНСКИ КРЕСТИЋИ

Рођен сам у старој српској породици која је на тлу Баната живела још у средњем веку, у доба деспота Ђурђа Бранковића, који је ту имао велике земљишне поседе. У сваком случају, моји преци живели су у Банату далеко пре Велике сеобе Срба 1690. године. Први помен Крестића за који знам налази се у једном турском дефтеру из 1566/67. године, у којем је забележено да је у месту Падеју, у Банату, на реци Тиси, живео Никола Крестић са сином Симоном. Не зна се када су се моји преци преселили у Сегедин. Вероватно се то десило у време оснивања Потиско-поморишке војне границе, 1702. године, када је Сегедин постао и једно од штапских места Границе. У сваком случају, моји су имали лепу, велику кућу у непосредној близини српске православне цркве и парохиског дома. Чињеница да су живели у најужем центру града доказује да су Крестићи били међу првим Србима који су се доселили у Сегедин и да су спадали у ред угледнијих и богатијих српских грађана. Да је то тачно, потврђује и истраживање некадашњег сегединског проте Стевана Ђурђевића, који је у *Сјоменику* Српске академије наука објавио грађу о Србима у Сегедину из XVIII и XIX века, у којој има доста података о Крестићима. Тако, из те грађе сазнајемо да је Сава Крестић 1756. био члан сегединске Српске црквене управе, да је „пречесњеији” Арон Крестич, јерејски администратор, 1834. године сегединској православној цркви поклатио *Требник* штампан 1695. у Лвову, да је Блажо Крестић 1854. био члан трговачког удружења које је у Сегедину основано 1822, да је адвокат Михаило – Миша Крестић 1869. постао члан српске црквене општине у Сегедину и да је Ана Стојаковић, рођена Крестић, сегединској православној цркви 1872. године поклатила икону Св. Тројице. Током XVIII и XIX века, Крестићи су били трговци, официри, свештеници, касније правници–адвокати и инжењери. И Симеон Пишчевић у својим мемоарима помиње поручника Крестића, руског грађанина, којем је био надређени старешина. За време царице Марије Терезије, кад се догодила сеоба Срба у Русију, и неки од Крестића напустили су Аустрију и преселили се у Русију, где су основали војна насеља која су назвали Нова Србија и Славеносрбија. Судећи по домовним протоколима које је



Прагега Михаило Крестић

објавио прота Ђурђевић, сегедински Крестићи никада нису били бројни. Али, тако „танки“, по једно до два домаћинства, од по три-четири члана, одржали су се до данашњих дана. Посебно наглашавам *сеједински Крестићи*, да бих успоставио разлику од нешто бројнијих Крестића из Срема, Бачке (из Титела), Баната (Беле Цркве) и Арада, с којима моја породица није била у родбинским везама. Оснивач Иришке читаонице, архимандрит Димитрије Крестић, угледни правник и политичар Никола Крестић, који је био и председник Хрватског сабора, познати тителски трговац Михаило Крестић, арадски парох Теодор Крестић и општински председник Арада Димитрије Крестић нису били у крвном сродству са сегединским Крестићима.

Иван Крестич, инжењер из Славјаносербска

Када је реч о Крестићима који су се одселили у Русију, занимљив је и готово невероватан догађај који се десио октобра 1944. године. Тог месеца поменуте године совјетске јединице, које су продирале према Мађарској, према Сегедину и Будимпешти, пролазиле су и кроз моју Ђалу. Неки од тих совјетских војника, вероватно ради одмора, по више дана задржавали су се и у нашем селу. Десетак сеоских кола и два пута више коња, с много војника и официра, било је стационирано и у нашем прилично великом дворишту, у којем су били амбар пун кукуруза, камаре сена, сламе, плеве и кукурузовине. Иако је време било хладно и кишовито, војници су спавали у дворишту испод тих камара. Коњи нису оскудевали у храни, а и њима је одмор био потребан. Само је један капетан, који је по чину био и најстарији међу војницима који су се обрели у нашем дворишту, био смештен у кући, у кревету, зато што је имао маларију и тресла га је грозница. Последица тог гостопримства била је та да смо се по његовом одласку једва ослободили вашију, што за војску, која је ратовала више година, није било никакво чудо.

Једног дана, један од совјетских војника нашао се испред улаза у кућу, носећи шунку и секиру. Шунку је ставио на камени праг улаза у кућу и почео да је сече на комаде. Кад је моја мати видела да је шунка на мокром и блатњавом прагу, упитала је војника шта то ради. Он је, нимало изненађен, одговорио да намерава да исече шунку. Мати му је на то одговорила да је под прљав и да би било добро да уђе у кућу и на кухињском столу исече шунку. Војник је на то изјавио да намерава да скува боршч. Уз напомену да и шунка за боршч треба да буде чиста, мати га је позвала да уђе у кућу и тамо на столу обави започети посао. Пошто је ушао у кухињу, у којој се налазио и мој отац, војник се поздравио и представио: „Ја Крестич Иван, ја инжењер из Славјаносербска.” Згранут, мој отац није могао да дође к себи од чуда које се догодило. Од толике Југославије, од толиког Баната, од толиког села какво је Ђала, Иван Крестич ушао је баш у кућу Крестића из које су се његови и наши преци иселили у Русију у време владавине Марије Терезије. Иван Крестич је, после неколико дана проведених у нашем дворишту, отишао са својом јединицом у Мађарску а да није био свестан да се с њим и нама, Крестићима, догодило право чудо. Отац је покушао да му објасни шта се десило, али, како није знао руски, а Иван није говорио

ниједан страни језик, нису успели да се споразумеју. Но, Иван је уочио да мој отац има један веома леп и квалитетан швајцарски џепни сат а како су Руси у то време оскудевали у сатовима, на растанку је замолио оца да му сат уступи, што је отац и учинио. После неколико минута, Иван је донео оцу читаву једну трубу некаквог штофа, како би му се реванширао за сат. Овај готово невероватан догађај, који се збио пред мојим очима, дубоко ми се урезао у сећање и увек се питам каква је то сила која успева да режира збивања у која је тешко поверовати, која ни човек најбујније маште не може да смисли. Треба рећи и да томе што је Иван Крестич отишао из наше куће не схватајући шта се збило није допринео само неспоразум услед незнања језика. Иван, као и сви наши Срби који су се одселили у Русију, већ почетком XX века потпуно се утопио у руско море и изгубио свест о свом српском пореклу. Да га је Иван имао, вероватно би, и поред тога што није знао језик, схватио да се судбина поиграла историјом породице Крестић.¹

¹ Наш познати песник Ђорђо Сладоје, инспирисан догађајем у кући Крестића у Ђали са совјетским војником Иваном Крестичем, испевао је песму под насловом „Чудо у Ђали“, која у целини гласи:

Страшна је историја и кад се шали
Као тог октобра у покислио Ђали
На концу још једног великог рата
Кад од целог света Бачке и Баната –
Баш ту у сутон – на Крестића прагу
Бог зна одакле и по чијем трагу
Из каквих тмина предачких отпретан
Указао се совјетски капетан
Попут привиђења ко утвара степска
Иван – и то Крестич из Славјаносербска
– Згрануо се отац занемео деда
Али ту се ништа разабрати не да –
Наш је може бити – а као да није –
Ваљда неког претка из Русије
Што давно царици Марији умаче
У мочварни бескрај који све растаче
Млекоом заборава хранила га мати
Па ниједну српску не зна измуцати
Можда нешто иште а ваља се дати
Војска која пјана спава у појати
Или га је она што још није вода
Већ крвавом стазом довела до рода
А нико не зна сме ли да се хвали
Великим чудом у маленој Ђали
Пред којим пророк очима колута
Мудрац крши прсте а врач као мутав
У родослову још дрхтури креста

Све друго у тмуши историје нешта
Док светлуца чудо у убојој Ђали
За које би благо стихотворци дали

*

Ја онда бејаш мали
И нисам могао знати
Ко је као у шали
Шапнуо оном тужном
Баш код нас да наврати
Већ увелико старим
И све ме мање има
Ал још дорастао нисам
Банатским чудесима
И не знам ко би могао
У сутон да нам бане
Од њих које су ветри
Разнели на све стране
А Иван ако се врати
Знаде ли, Боже свети
Својима да преприча
О оном чуду у Ђали
Да нас се онамо сети
Још неко од Крестича
Самих малаксаших
Који се надаху спасу
У Запорожју и Домбасу.

О мојим прецима

Поменути адвокат Михаило Миша Крестић, члан српске црквене општине у Сегедину, рођен 1821. године, мој је прадеда. Био је ожењен Евдокијом Кенгелац, сестром вршачког владике Емилијана Кенгелца. За њега је значајно то што је приликом судског процеса вођеног пред пештанским судом за убиство кнеза Михаила Обреновића био лични адвокат оптуженог кнеза Александра Карађорђевића. Миша и Евдокија имали су двојицу синова, од којих је Васа (1864–1924), чије име и ја носим, мој деда. Он је најпре завршио мађарску војну академију, чувени Лудовицијанум, а како му се није допадала војна служба, студирао је и завршио геодезију. Био је инжењер (*mérnök*). У то време, у Аустроугарској је интензивно увођен катастар, па су инжењери геодезије били веома тражени и увек у послу. Деда је био ожењен Исидором Соколовић (1884–1956), ћерком Светозара Соколовића, добростојећег трговца из Старог Бечеја. Они су имали два сина, мог оца Ђуру (1905–1992), који је по струци био економиста, и стрица Ивана (1906–1986), који је једно време био судија, а потом адвокат у Зрењанину. Деда и мајка Исидора, коју смо ми, унуци, звали мајка Лола, развели су се после не тако дугог брачног живота. Поред других разлога који су допринели њиховом брзом разводу, један од значајнијих био је и тај што је међу њима постојала велика разлика у годинама. Деда је био двадесет година старији од мајка Поле. У сваком случају, мој отац и стриц рано су остали без мајке, која се после развода вратила родитељима у Стари Бечеј, а деца су остала с деда Васом у Сегедину, где су похађала најпре основну школу а затим мађарску пијаристичку гимназију. После развода, ни деда, а ни мајка Лола нису ступили у други брак.

Поред посла који је деда обављао као инжењер геометар, што је изискивало честа путовања по разним пределима тадашње Угарске, он је управљао и имањем од око седамдесет јутара земље. Сва земља налазила се у атару села Ђале, које је од Сегедина ваздушном линијом удаљено тринаестак километара. То растојање деда је лако и брзо савладавао чезама, у које је имао упрегнуту омиљену кобилу Чину, араберске расе. У Ђали смо имали и кућу и велики плац, који се састојао од дворишног и баштенско-воћарско-виноградарског дела. Захваљујући томе што је због природе свог посла путовао у многе крајеве Угарске, у којима је налазио веома квалитетно воће, оно које би му се допало деда је доносио у Ђалу. Због тога је његово воће у читавом крају било позна-



Деда Васа Крестић

то не само по разноврсности већ и по квалитету. Ту традицију одгајања доброг и квалитетног воћа наставио је да негује и мој отац у време мог детињства, све до свршетка Другог светског рата. Мој брат Александар (1930) и ја, као ђаци, у летњим и јесењим месецима износили смо зрело воће на ђалинску и крстурску пијацу, где смо га због одличног квалитета лако и брзо продавали. Мој задатак био је да на кантару воће мерим а братовљев да прима новац.

Заслужује да буде поменута једна анегдота која се тиче мог деде и изградње железничке пруге, која је ишла од Чоке преко Новог Кнежевца и Ђале ка Сегедину. Та пруга пуштена је у саобраћај 15. септембра 1896.

године. Пре но што је изграђена, поставило се питање којом линијом ће ићи од Српског Крстура према Ђали, да ли ће железничка станица бити близу села Ђале или ће од насеља бити доста удаљена. Питање је било кроз чија имања ће проћи и да ли ће власници имања бити спремни да дозволе да им пруга сече поседе. Када би станица била изграђена близу села, на удару би се нашла имања познатог и богатог адвоката Александра Магарашевића и мога деде. Деда је био спреман да дозволи да му пруга пресеца имање, само да Ђалинци имају железничку станицу што ближе селу. Њему насупрот, Магарашевић је више водио рачуна о свом имању него о Ђалинцима. Због тако супротстављених ставова о томе да ли ће станица бити покрај села или ће од њега бити удаљена, Магарашевић и деда Васа оштро су се сукобили. Љут због Магарашевићеве себичности и безобзирности, деда му је одбрусио да он није Магарашевић, него магарац. Магарашевић га је због те увреде тужио и суд у Сегедину изрекао је деди новчану казну. Деда се на казну није жалио. Уместо да уплати новац у висини коју му је суд досудио, одмах је уплатио два пута више и том приликом опет изјавио да тужилац није Магарашевић, већ магарац.

Кад је избио Први светски рат, моји деда, отац и стриц живели су у Сегедину. Деда је као резервни капетан одмах био мобилисан. Али, пошто је имао педесет година, није ишао на фронт. Службовао је као позадинац и као такав трудио се да у разним приликама помогне својим Ђалинцима. О томе ми је једном причао деда Јефта Ланцош, наш комшија у Ђали. Рекао ми је да га је деда Васа спасао одласка на фронт. Да је такве услуге у време рата мој деда чинио Ђалинцима потврђује и мој изненадни сусрет с Пиштом Вешцом, Мађаром из Ђале. Првих дана по избијању рата, 1941. године, са својим вршњацима играо сам се на тзв. Старом гробљу, које се налазило у непосредној близини кућа које су припадале Мађарима. Тај део села ми смо звали „Мађарски крај”. Не знам како, али у тој игри, док сам био удаљен од групе својих саиграча, одједном се крај мене нашао Пишта Вештац. Онако груб, ружан, разрок, сав одрпан и застрашујућег изгледа, чврсто ме је ухватио за руку и избебуха, претећи ми рекао: „Твој деда је у време рата спасавао Србе, а није марио за нас, Мађаре. Сад је дошло време да се вама, Крестићима, осветимо.” О том сусрету са Пиштом Вешцем истог дана испричао сам оцу, од којег сам чуо да је мој деда помагао свим Ђалинцима којима је био у прилици да помогне.

Кад се Аустроугарска 1918. распала и кад је извршено разграничење између Мађарске и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Ђала је, на опште одушевљење њених мештана, огромном већином Срба, после извесног отезања припала Краљевини СХС и тако у Банату постала најсевернија тачка нове државе. Зато што се читаво дедино имање нашло у новоствореној краљевини, он је без колебања одлучио да с породицом напусти Сегедин и настани се у Ђали. Међутим, деда се убрзо по пресељењу у Ђалу разболео. Тешка реуматска обољења, која је вероватно „зарадио” на теренским пословима инжењера геодезије, оборила су га у постељу. Пошто је постао непокретан, после дужег лежања захватила га је и деменција. Бригу око неговања деде и управљања имањем преузео је мој отац. Због тога је био принуђен да напусти школовање, које су и он и стриц, после доласка из Сегедина, наставили у кикиндској гимназији. Занимљиво је да су обојица, иако добри ђаци, у шестом разреду гимназије ишли на поправни из српског језика. До тога је дошло зато што су од рођења живели у Сегедину, без мајке, окружени слугама и слушкињама Мађарима и што су похађали школе на мађарском језику. Српски су говорили, али с извесним карактеристичним недостацима, својственим онима којима то није матерњи језик. Отац се суочио с великим проблемом око управљања имањем и наследством јер је био малолетан. Да би то питање на што безболнији начин решио, покренуо је поступак да га суд прогласи пунолетним пре но што наврши године у којима се стицало пунолетство. У све то упетљали су се грамзиви адвокати и тутори, који су успели да оца и стрица лише наследства куће у Сегедину. На срећу, то се није догодило с имањем у Ђали, чији власници су постали мој отац и стриц. Иако само годину дана старији од стрица, отац је одлучио да прекине школовање, посвети се имању и школовању брата Ивана. Оженио се 1927. године, мојом мајком Јелком, рођеном Чобић (1909–1995), из Обилићева.

ДЕТИЊСТВО У ЂАЛИ

Прво памћење

Може да звучи невероватно, али моје најстарије – прво памћење потиче из времена када сам имао две године и месец и по дана. Реч је о дану сахране (18. октобра 1934) краља Александра Карађорђевића. Моја породица је у то време била једна од ређих, ако не и једина која је у селу имала радио. Био је на батерије а два звучника нису била унутар апарата, него изван њега. Радио се налазио у спаваћој соби, поред очевог кревета, а звучници су били окачени на зид изнад радија. Пре но што је мој отац у име Ђалинских сокола отпутовао у Београд на сахрану краља, радио је ставио на прозор ка улици и окачио звучнике. Како је цела сахрана била пропраћена и радио-преносом, испред наше куће, на улици, под прозором, искупила се маса света која је слушала пренос. Тај приказ – радио на прозору, с окаченим звучницима и мноштвом људи у црнини, који су плакали, дубоко ми се урезала у памћење. На изненађење и неверицу мојих родитеља, много година касније сликовито сам им описао то што сам видео и упамтио.

Учитељи

Основну школу похађао сам у Ђали. Током школовања имао сам више учитеља. У најлепшем сећању, као одличан педагог с пуно такта, господствених манира, са жељом не само да нас снабде основним знањима већ и да нас лепо васпита, да нас похвали кад похвале заслужимо, али и да нас укори због лењости, несташлука и дечачких преступа, остала ми је учитељица Дана Веселиновић Јованов. Рђав утисак оставио је на мене учитељ Добривоје Велисављевић, и то не само зато што је био строг и за сваку ситницу спреман да нам удара пацке, да нас, чак, неким металним савитљивим лењиром опали по глави, већ и зато што је за време окупације чинио све да се додвори Немцима. Из тих



Учишћељица Дана с ђацима првог разрега 1939.

разлога, мимо програма, терао нас је да учимо немачки.² Све разреде основне школе завршио сам као један од најбољих ученика.

Дечје игре на селу

Дечаштво у селу до рата 1941, бар оно како сам га ја провео, било је пуно лепоте и динамике. Живело се у миру и изобиљу, уз много игара и забаве. Свако годишње доба доносило је нове и различите дечје игре. Ако је била зима, санкању није било краја. Правили смо пртове, снешка белића, грудвали се, тоциљали³, клизали на дрвеним клизаљкама и у бари Пескуљи играли хокеј на леду. Како је тих тридесетих и у првој половини четрдесетих година снега било у изобиљу, и ми, деца, морали смо да помажемо родитељима у чишћењу снежних наноса по дворишним стазама и уличним пролазима. Када би завладала непријатна хладноћа, играли смо у кући разне игре: мице, не љути се човече, фоте и друге. Током лепих пролећних дана, као и за време лета и ране јесени, играли смо фудбал (највише крпењачама), „нека бије, нека бије лопта ди је”, између две ватре, жмурке (ми смо то називали „ипја

² Недавно сам дошао до докумената који сведоче о томе да је учитељ Добривоје Немцима потказивао и оптуживао угледније Ђалинце који су били против његовог додворавања окупаторима.

³ Клизање без клизаљки.

паче”), цини-мини, клис (качкање), кликерали смо се, играли се коља, заузимања земље (бацања бритве или ножа који се забоду у земљу), терања чигре. Правили смо лукове и стреле. Пуштали смо змајеве које смо сами с муком израђивали јер смо папире лепили смешом справљеном од брашна и јаја. Резбарили смо пиштаљке од врбовог пружа, тзв. пушке од зовиног дрвета, у којима смо као метке користили наквашено кудељино влакно. Такмичили смо се у скоковима удаљ и увис, играли стони тенис кад смо имали целулоидне лоптице, које смо крпили ацетоном, купали смо се и пливали у Пескуљи или на Тиси, по шумарцима се пентрали по дрвећу и из разних птичјих гнезда, највише врана, кобаца и сврака, узимали јаја. Ни врапцима, који су у то време били бројни и права напаст за нашу кућу покривену трском, нисмо давали мира. Из њихових гнезда нисмо узимали само јаја већ смо разарали и та лепо изграђена гнезда која су правили у трсци и испод црепа на дугачком зиду који је опасивао наше двориште и башту. Било нам је забавно кад смо успевали да дођемо до удица, што у оно време није увек било лако, и пецамо на Тиси, у Пескуљи и на каналу, који се налазио уз непосредну линију државне границе с Мађарском. У кућама које су имале бицикл није било деце која нису научила да га возе. Чак и онако мали, какви смо били у основној школи, кад нисмо могли да возимо мушки бицикл седећи на седишту, возили смо га тако што смо десну ногу подвлачили испод вазе⁴. У сезони одгајања свилених буба укључивали смо се у тај посао. Добијали смо мању количину буба, које смо сами одгајали пентрајући се на дудова стабла и берући лишће. Када би се бубе увиле у чакуре, предавали смо их једној сиромашној породици којој је одгајање свилених буба био додатни извор прихода.

Мали крадљивци

Кад је већ реч о играма и забавама, иако ово што ћу рећи баш и није за похвалу, искрености ради морам и то поменути. За време окупације, кад се Бачка налазила под влашћу Мађарске, половина реке Тисе с банатске стране била је под немачким а с бачке под мађарским надзором. Није то била чврста граница и под неком посебном контролом. Купајући се у Тиси, ми о тој граници уопште нисмо водили рачуна. Неколико нас, бољих пливача, препливали смо Тису кад смо хтели и никад због тога

⁴ Ваза је цев која иде од волана према седишту.

нисмо имали проблема. Међутим, у њивама с десне, бачке стране Тисе било је диња и лубеница. Оне су постале мета нашег препливавања реке. Знали смо да оценимо које лубенице су зреле а које зелене. Сваки од нас двојице-тројице знао је да убере по једну до две лубенице, па како лубенице не тону, кад бисмо их спустили у воду преостајало нам је само да их полако усмеравамо према нашој обали. Међутим, приликом једног таквог упада на њиву с дињама и лубеницама изненада су се појавили наоружани мађарски жандарми с петловим перјем на капама. Преплашени, главом без обзира дали смо се у бег ка Тиси. Један од нас тројице малих крадљиваца није успео да побегне. Ухватили су га жандарми, па пошто је глобу платила његова задњица, пустили су га да је охлади у свежој води Тисе. За све нас била је то добра поука па се више нисмо усуђивали да залазимо у њиве с дињама и лубеницама.

О књизи и читању

Поред многих забава и дечјих игара, као и обавезног учења, од најранијих дана заволео сам књигу и читање. У кући смо имали пристојну библиотеку а отац је за нас, децу, куповао сва издања Кадока⁵ и Плаве птице. Све те књиге, посебно оне Карла Маја, читао сам са уживањем, као и комплете народних песама и приповедака, које смо имали у кућној библиотеци. Кад сам мало поодрастао, позабавио сам се и књигама српских писаца (Милована Глишића, Јанка Веселиновића, Лазе Лазаревића, Ђуре Јакшића, Змаја и других), затим Жила Верна, а онда и неким биографијама Стефана Цвајга. Везан за књигу и жељан знања, дао сам себи задатак да не прође дан а да не прочитам барем тридесетак страна. Тако је то трајало до студентских дана, кад сам белетристику морао да занемарим и да се посветим читању стручне литературе из области историографије.

Радне обавезе

Годину-две уочи избијања рата, када смо брат и ја већ били поодрасли, када смо добро научили да пишемо и рачунамо, родитељи су нас укључили у неке послове који су се тицали управљања имањем.

⁵ Класична дела омладинске књижевности.